

проф. Николай (Кольо) Петков Ковачев
22. 11. 1919 г. – 20. 04. 2001 г.

IN MEMORIAM

На 20 април 2004 г. се навършват три години от смъртта на създателя на Центъра по българска ономастика при Великотърновския университет – проф. Николай (Кольо) Петков Ковачев. Това е поводът настоящият том VII на периодично издаваният от нас сборник “Състояние и проблеми на българската ономастика” да бъде посветен на светлата памет на нашия патрон. Това е и причината сборникът да съдържа не само статии и съобщения из областта на ономастиката, но и други лингвистични изследвания, специално посветени от авторите им на паметта на нашия скъп учител, свързани с други области на научните му интереси.

Той беше невероятен човек и още по-невероятен изследвач. Колкото повече време ни дели от последните срещи с него, толкова по-болезнено усещаме липсата му, но и по-ясно си даваме сметка за действителния му принос на учен-ономаст и създател на кадри за тази наука.

Беше скромен човек. В спомените на колегите си е преди всичко образец за отдаденост на науката и невероятно трудолюбие. Бил е заместник-ректор на ВТУ и декан на Филологическия факултет, а също и дългогодишен ръководител на Катедра по езикознание, но това с нищо не е променяло отношението му към колеги и студенти. Беше еднакво взискателен към себе си и към останалите. По-скоро тих и вгълбен, отколкото общителен и разговорлив, той впечатляваше с уменията си да увлича колегите и студентите си в разнообразната проблематика на българската ономастика и да оставя у тях траен интерес към тази наука. Не случайно тъкмо негови бивши студенти формират ядрото на съвременната българска ономастична мисъл – Тодор Балкански, Драгомир Лалчев, Иван Чобанов, Недялка Иванова, Пенка Радева, Анастасия Кондукторова-Вълканова, Петър Вълков, Кирил Цанков, Анелия Петкова, Белчо Кръстев, Руско Калев, Мария Ангелова-Атанасова, Анчо Калоянов, както и множество краеведи – учители по

български език и литература или сътрудници на музеи. Под непосредственото му влияние значими приноси в ономастиката правят и негови колеги като професорите Людвиг Селимски, Русин Русинов, Станьо Георгиев. Без да е имал такива претенции, можем да кажем, че той е създател на търновската вълна в българската ономастика през последните десетилетия на XX век.

Беше убеден, че знанията по ономастика трябва да се включват задължително в учебния план, и тъй като това липсваше, той по своя инициатива ги включваше в лекциите си по езикознание. Тогава не смятах, че това е редно. Днес вече осъзнавам, че е бил напълно прав. Кой трябва да даде на бъдещите учители онези основополагащи знания за националната специфика на собствените имена и за справочниците, с които разполагаме, ако не преподавателите по лингвистични дисциплини във вуза, в т. ч. и по увод в езикознанието? Става все по-очевидна липсата на достатъчно информираност у подрастващите в тази област, което е и основа за nihilism към традиционния ни именник.

Беше отзивчив колега и учител. Написал е безброй рецензии на научни изследвания — дисертации, монографии, студии. Бил е научен ръководител на над 500 дипломни работи по ономастика. Наред с това ревниво пазеше силите и времето си за научни занимания. Беше член на Съюза на научните работници, на Българското историческо дружество, на Дружеството на краеведите в България, на Националния съвет по ономастика, в чиито конференции и организационни сбирки активно участваше, но не проявяваше интерес към организираните в чужбина конференции и конгреси, които изискват много средства и поглъщат много време. Считаше, че е по-мъдро да пише. Спомням си възклицанието на една видна полска авторка през 1996 г. на ономастична конференция в Прешов (Словакия), когато с възхищение разлистваше наскоро издадения му Честотно-етимологичен речник на личните имена: “Ама той работи ли още? — толкова време не е идвал на конференции... Какъв прекрасен речник! Май е по-добре човек да си стои къщи и да пише”.

Беше невероятно трудолюбив. Спомням си първите дни от съвместната ни работа в началото на април 1974 г. Трябваше да направим пълна инвентаризация на ономастичния архив, а той наистина вече беше значителен. Работният ден започваше в 7,30,

но го заварих вече погълнат от работата си, очевидно започнал много преди това. С цялото си старание се включих в работата, която и към 13 ч. продължаваше със същия неотслабващ темп. Очаквах да прекъснем за обед, но това не стана нито след час, нито след два. Бях уморена и прегладняла – едва дочаках края на работния ден. Тръгнах си в 17,30, като го оставих да работи все така неуморно, както го заварих и сутринта. На другия ден беше същото. Вече се питах какъв е този свръхчовек, дали наистина няма човешки нужди, когато към 13 ч. той ми каза: “Вие идете да обядвате, ако искате — аз не съм гладен, закусил съм добре”. И така почти три месеца, докато прехвърлихме и описахме всичко, до последния фиш. На това богатство, събирано десетилетия, гледаше като на най-свидна рожба. Дори чистачките на етаж бяха осъзнали това и един път, когато намерили в кошчето на коридора изхвърлени от студентите фишове, му ги донесоха и предадоха с невероятно страхопочитание.

Беше удивително дееспособен и целенасочен изследвач и организатор на научните изследвания. Умееше да планира в далечна перспектива и неотстъпчиво, с цената на всички потребни усилия и лишения да постига предначертаното. През лятото на 1965 г. в тогавашния Висш педагогически институт беше организирана първата комплексна изследователска експедиция в Еленско, в която участваха кръжоците по ономастика, фолклор, етнография и археология. Идеята за интердисциплинарно изследване на един регион беше реализирана на практика от шепа ентузиастични млади учени в периода на прощъпулника на един вуз и доста преди да е станала модерен нов подход в обучението и изследователската практика у нас. Не бих се изненадала, ако това е била идея на проф. Ковачев. Имаше здрав усет за вярна посока и перспектива на изследването. Това впрочем личи още от първите му прояви на всестранен изследвач на старината в Севлиево още докато е бил обикновен селски учител, доказано по-късно чрез машабната събирателска работа във ВПИ – ВТУ “Св. св. Кирил и Методий.” Практиката да се възлагат домашни, курсови и дипломни работи из областта на ономастиката на студентите филолози не е негов патент. По този начин са събирани материали от акад. Вл. Георгиев, акад. И. Дуриданов, проф. М. Москов, проф. Б. Симеонов и други ономасти, преподавали езикознание в Со-

фийския, Пловдивския и Шуменския университет. Ономастични архиви обаче днес има само във Велико Търново, Шумен и Благоевград, възможно и в Пловдив. От тях само този във ВТУ се ползва за разнообразни справки и изследвания от учени, краеведи, историци и др. Това е не само най-богатият архив, но и засега единственият, достъпен за справки. На практика това е Национален архив на българската ономастика, създаден с многогодишен всеотдаен труд от проф Ковачев и някогашните му асистенти — Л. Селимски, Н. Иванова и М. Анг.-Атанасова, както и от специалист-филолозите, внимателно подбирани от него. Той си даваше сметка, че това епохално и толкова значимо национално дело не е по силите на една или няколко личности. Затова положи много усилия за интегриране на специалистите по ономастика и съществуващите научни звена у нас чрез Националния съвет по българска ономастика, създаден по негова идея през 1989 г., чрез национални конференции и кръгли маси, повечето от тях организирани от ЦБО във ВТУ във В. Търново.

Беше много последователен и неотстъпчиво следваше предначертаното. Удивителната му воля изглеждаше несъразмерна с крехката му физика. За него сякаш не съществуваха обичайните пречки от финансов и административен характер. Даваше максималното от себе си без претенции за материални или други облаги, но това беше основание да изисква от невинаги благоразположената администрация на университета осигуряване на минималните условия за развитие на ономастичния архив — помещение, един специалист-филолог на шат и потребните консумативи. В този смисъл той беше типичен носител на здравия български възрожденски дух, който никога не губи ориентирите си, живее ясно усещане за реалност и бъдещност и съумява да постигне целите си. Не чакаше изключителни обстоятелства — създаваше ги сам според възможностите си.

Той беше невероятна личност, но не живееше с усещане за изключителност. Издадените 2 речника на личните имена у българите, няколко топонимични монографии и около 550 други публикации, всеобщото уважение и признание на специалистите у нас и в чужбина и на многобройните му студенти бяха безспорно основание за лично удовлетворение и самочувствие, но той си остана същият — скромен труженик на науката. Голямата му гор-

дост беше създаденият от него национално значим ономастичен архив. Голямата му радост — създаването на Центъра по българска ономастика към ВТУ и началото на неговото компютризиране. Голямата му неудовлетвореност — липсата на средства за издаване на ономастични трудове, които с всяка година ставаха все повече от издадените и бяха основна причина за оредяване на редиците на изследвачи в тази толкова значима за българската кауза научна област.

Не беше максималист. Изискваше от своите сътрудници и студенти цялата им енергия и талант, не прощаваше никому проявената небрежност или недоброръководност, но беше много доброжелателен, дори снизходителен в оценките си за чуждите научни постижения, особено на начеващи изследвачи. Беше убеден, че днешното състояние на ономастичните проучвания у нас предполага не непременно високи изисквания към етимологичния анализ на имената, а преди всичко към доброкачественото провеждане на теренното изследване — грижливо събиране и записване на имената. В неговите очи изследвачи като Иван Умленски, Вельо Велев, Менча Жечева, Лиляна Минева-Ковачева, Богдан Николов, Никола Намерански, Нинко Заяков, Йордан Еленин, Костадин Костадинов, Цанка Константинова, Юлияна Петкова и др., посветили се на топонимичното изследване на отделни околии само от любов към науката, заслужават цялото ни уважение и подкрепа. Нека всеки напише и публикува това, което е по силите му, но задължително с високо качество на събрания материал. Един ден, смяташе той, когато бъде събран и публикуван целият ономастичен материал от нашите земи поне в рамките на държавните ни граници, ще имаме и падготвени специалисти, които да издигнат етимологията на собствените имена на подобаващо равнище. Тогава ще бъдат подложени на критичен преглед отпечатаните трудове. Самият той имаше идея да напише критичен преглед на своите топонимични монографии.

Беше мъдър човек. Не го вълнуваха дребните боричкания за власт и временна слава, на които беше свидетел. Не го засягаха премълчаните похвални оценки на стореното от него. Сигурно би се усмихнал кротко и всеопрощаващо, ако беше видял юбилейния сборник на ВТУ от 2003 г., където “случайно” липсва неговата снимка, би намигнал, сякаш иска да каже: “Светът е все същия —

не му отдавайте значение! Работете!” ...Такъв беше създателят и доскорошният директор на Центъра по българска ономастика, един от създателите на Великотърновския университет, преподавал почти 30 години Увод в езикознанието... Изглеждаше затворен и мълчалив, дори недостъпен, но зад тази маска се криеше отзивчив и чувствителен човек, който често изненадваше събеседниците си с чувството си за хумор, с тънката си наблюдателност, с умението си да се дистанцира от конкретните събития и факти и да прозре същността им.

Толкова е трудно да затворим такава личност в рамките на кратък словесен портрет! Такива хора надживяват многократно времето си и получават действителната оценка на приноса си едва десетилетия след физическата си смърт. И ако днес сме удовлетворени от реализацията на създадените с неговото участие или вдъхновени от него научни проекти, то сигурно духът му е спокоен и щастлив.

Почивай в мир, учителю!

доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова